

Szathmáry Béla

Mi van a pataki tarisznyában?

Mi van a pataki tarisznyában? Ha visszaemlékszünk útrabocsátásunkra, a tarisznya tartalmára, mondhatjuk, hogy általában az, mint minden érettségiző tarisznyájában: pogácsa, bor a testnek, a szimbolikus vándorbot a fáradónak, egy szerencsefillér a remélendő gazdagsághoz, esetleg néhány buzdító és bátorító szó papírra vetve vagy a Szentírásból vagy egy nagy gondolkodótól, költőtől, írótól, humanistától.

Mit vihetett magával innen, ebből az Alma Materből a diák, ha pataki? Volt-e különbség az útravalóban az egyház legújabb kori babiloni fogsága előtt, alatta és megszűnése óta? Másként esik-e a bizonyítvány az elszámoláskor a latba, ha annak keltezése 1948 és 1990 közötti iskolai évekre utal? Büszke lehet-e Patak ezen idő tanáira, diákjaira?

Nos, ezekre a kérdésekre keresve a választ nézzünk bele ismét a tarisznyába! Vegyük először a *botot*. A bot elsődlegesen támasz az Élet viharában kitartóan előre haladó fáradónak. Mert bizony sokszor elfáradunk, majd életkorunk hajlítja hátunkat. De addig is nehezíti járásunkat a gaz, a lassan térdig, majd derékig érő szemét. Szemét az utcán, szemét a médiában, szemét a nyomtatott irodalomban, szemét a barátnak hitt emberek között. Kezünkben a bot, amire támaszkodunk. Óh, Istenem, néha mennyire jól esne a botot arra is használni, hogy összetörjük, szétzúzzuk a talmit, az értéktelen, szétcsapjunk a képmutatók, a nyereszkedők, erkölcsi és esztétikai értékeinket sértő és pusztító erők között. Nem tehetjük. De kezünkben a bot, ami segít derekunkat egyenesen megtartani, amikor gerincünket megroppantani akarják. Ez a bot jelenti számunkra az értékeinket, tudást és szeretetet, amelyeket tanárainktól, diáktársainktól Patakon kaptunk. A magyarságunk tudatát, értékeit. Visszaemlékezhetünk a történelemórákra, ahol megtanulhattuk a magyarság őstörténetét, István törvényeit, a kuruc kor dalait. Sokan itt hallották először a *Piros bársony süvegem* kezdetű Balogh Ádám nótáját, és a *Fülünkbe csendül egy nóta még...*Emlékeztek barátaim? Sokan vagyunk itt, akik ballagáskor is elénekeltük ezt a dalt Hajdú István (Törçi Pityu) ablaka alatt, megemlékezve és bizonyítva, hogy értjük a tanítását. Fülünkbe csendül, amíg élünk, amíg gyerekeinket, unokáinkat neveljük, mert szükségét érezzük annak, hogy átadjuk azt az erőt, amit ez a dal számunkra jelentett, s ami mögötte van. Azokat a történelemórákat, ahol a reformkor tanulását a Himnusz és a Szózat ismétlésével kezdtük. Aki e két verset nem tudta, nemcsak elmondani, hanem ihletetten elszavalni,

Zempléni Múzsza

az nem érthette meg a reformkor tanításait, így a felelőnek ebbéli tudásáról is számot kellett adni. És mentünk a Nagykönyvtárba megtanulni a forrásokat kutatni, megtapasztalni, felfedezni az ott megbúvó értékeinket.

Emlékszem, csengőbúcsunkkor – ez is milyen szép és más és többet mondó pataki szó a mindennapi ballagásnál – Orbán Vica Vas István Cambridge-i elégiáját szavalta: *“Mert elmúltak a nagyurak, De megmaradt Sárospatak.”* 1975-öt írtunk. Még nem látszott a glasznoszt, a peresztrojka, de volt Sárospatak. Volt nagykönyvtár Újszászy Kálmánnal, Szentimrei Mihállyal. És a nóta a fülünkbe csengett. Majd jöttek a 80-as évek, s jöttek a fiatalok: Hörcsik Richárd, Kosztik Gábor. Mindenki tette a dolgát, amit lehetett. Könyvtárosaink, levéltárosaink vezették a látogatókat és meséltek. Meséltek a könyvtárról, meséltek a kultúráról, a reformációról, meséltek a magyarságról, a Kollégiumról, a református magyar kultúra fellegváráról. Mindig jelen időben, mindig a létezőről. A parázs olthatatlanul zított a hamu alatt. Így volt ez, valahányszor bementem oda diákként, majd öregdiákként. És a derekam mindig egyenes maradt, mindig volt mire támaszkodnom.

Ez a bot azonban évszázadok óta azt a célt is szolgálta, hogy összekötő kapocs legyen pataki diák és pataki diák, a diák és az Alma Mater között, amikor a másíknak szüksége volt rá. Összefogást, támogatást jelentett. Aki olyan helyzetben volt, hogy segíthetett, segített, kapaszkodót nyújtott. Ma ez a szerepe mintha visszafejlődni látszana. Pedig ez a Patakban gyökeret vert bot sok szép és hasznos ágat hajtott és hajt azóta is. Kiváló tudósok, politikusok, az újabb és újabb nemzedékeket tanítók és tanárok, a mindennapi életben szorgalmasan és becsületesen helytálló emberek büszkélkedhetnek azzal, hogy patakiak. Ágaiból jutna tehát bőven vándorbotnak, gyümölcseiből az éhezőknek, árnyékából a pihenni vágyóknak. Ne hagyjuk, hogy titkos féreg vagy őrlő szú megrontsa, tönkretégye gyökereit, törzsét, lombozatát!

A tarisznyában ott a *bor* és a *pogácsa*, testi, de szellemi és lelki táplálékként is. Ugyanis aki akart, órákon kívül néprajzzal, újságírással foglalkozhatott, bejárhatta hazánk közeli és távoli vidékeit, megismerhette szülőföldjét, hagyományait, étkezési és italfogyasztási szokásait is. Megtanulta Hegyalján tisztelni a szőlő termelőjét, hiszen évente ki kellett vennie a részét a szüretből. Megtanulta értékelni és kulturáltan élvezni a bort. Megtanulta, hogy amikor az ősz a vér és arany színeivel festi át a szőlőhegyeket, a nap sugarai belopakodnak Hegyalja kincsébe a tokajiba, hogy az elraktározza tűzét a hideg, ködös őszi, téli napokra, amikor lelkünket a nyár emlékei mellett az aszú melengeti. Megtanulta irodalmát, de megtanulta a bor mellett énekelhető dalait, nótáit is. Ma már gyermekeink nem tudnak tábortűz mellett énekelni, nemhogy népdalainkat nem ismerik, de magyar nótáinkat sem. Legfeljebb ha slágereket énekelnek. Erre a fajta kultúrára nevelés eltűnt a rendszerváltás óta Patakon. Pedig én is az Eszkálán tanultam meg Vörös József tanár úrtól a hagymás vörösborban pácolás tudományát,

2004. tavasz

98

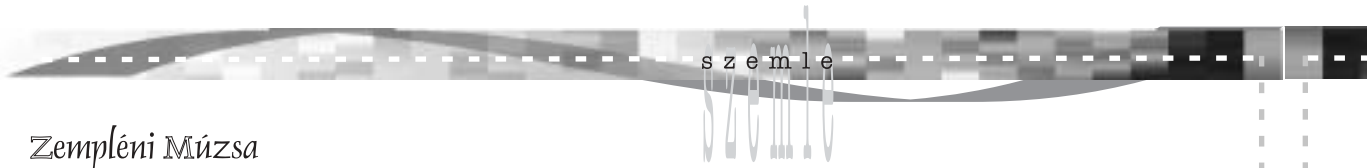

s tudott-e a vegyes pörkölt készítésének tudományáról, a szárazkolbász, a békési fehér kenyér és a pohár vörös bor harmóniájában megjelenő gasztronómiáról más olyan nyálcsordítóan mesélni, mint Törci Pityu? S a kemény őszi és téli alapozó edzések mellett jutott idő esténként a tűz vagy a petróleumlámpa fényében Bolvári Péteréssel néhány gyönyörű dalt is megtanulni. Ez is hozzátartozik magyarságunkhoz. Hozzátartozott, ahogyan Tompa László Tamási Áron prózáira, Ady Endre verseire komponált előadásai könnyeket fakasztottak és lelkesítettek. Nos, a hasonló, magyarságtudatunkat megalapozó, elmélyítő előadások ma sem idegenek Pataktól, bizonyítják ezt a sajnos csak félig sikerült kutatásom tapasztalatai, amikor is egy kérdőívet kértem kitölteni a Református Kollégiumban és az Árpád Vezér Gimnáziumban az érettségiző diákoktól. A kevés, ki tudja miért félve kitöltött kérdőív alapján is megállapítható volt azonban, hogy a Refiben a diákok nem csak szólamokat tudnak, hanem véleményük is van nemzeti hovatartozásukról.

Szellemi és lelki táplálék volt számunkra az anyanyelv szeretete, a magyar nyelven írók tisztelete és megbecsülése, ahogyan azt a magyartanáraink átadták számunkra. Hiszen Zemplénben élünk, Kazinczy földjén, ahol a *Jót, s jól* született. Nem feledhetjük soha az őszi széphalmi zarándoklatokat. Igen, micsoda alázattal beszélt Zabóné Ági néni Vörösmartyról, Arany Jánosról, Adyról, hogyan tudta ugyanazzal az őszinte lelkesedéssel élvezhetővé és érthetővé tenni az irodalmat Németh Lászlótól Gelléri Andor Endréig. Milyen büszkék voltunk arra, hogy a skót balladák, Shakespeare szövegei vagy akár Baudelaire, Verlaine csodálatos sorai magyarul talán szebben is szólnak, mint az eredetiek, kiváló műfordítóinknak köszönhetően, és sajnáltuk a magyarul nem tudó európaiakat, hogy micsoda élménytől fosztják így meg magukat. Patakon a mi időnkben hagyományosan jó volt az idegen nyelvi oktatás. Aki akarta, elsajátíthatta a németet, angolt, franciát, s kitarulhatott előtte a világ irodalma. Nem éreztük, hogy kisebbek lennénk, sőt, hittük és hisszük, hogy sok esetben különbek vagyunk Európa nyugati felénél. Vajon meddig még? Van ugyan már irodalmi Nobel-díjasunk is, de sok a szemét, nagyon sok!

A történelmünk, az irodalmunk ismerete valamennyi itt végzett diáknak támasz, lelki és szellemi táplálék. De igaztalan lennék, ha nem említeném az itt megszerezhető egyéb ismereteket, a reáltárgyak tanárait és ezen a téren munkálkodó diákjainkat. Comenius Orbis Pictusától Simándi professzor szemléltető eszközein, Sipos István kémiaóráin át a legújabb időkig a legjobbaktól tanulhatták az alapokat építészeink, mérnökeink, közgazdászaink.

A *szerecsfeillér* a talentumot juttatja eszünkbe. Azt a felelősséget, amivel az itt megszerzett tudás, az itt kapott szeretet együtt jár. Azt a kötelezettséget, hogy ha vitted valamire, légy büszke arra, hogy tudásodat honnan kaptad, de tartozol háládat életed végéig leróni Alma Materednek. Ha valamennyi, a hazáért, egyházért,

Zempléni Múzsza

embertársaiért sokat tett, híres, vagy az egyéni dicsőségre sokat nem adó diákunknak szobrot állítanánk, a fáknak már nem jutna hely az Iskolakertben. És ez így van jól. A talentumokat mi sem egyformán kaptuk, különböző megbízásokkal indultunk útnak, de éreztük, hogy a feladatot vállalnunk kell, s bízom benne, hogy többen vagyunk, akik nem ástuk el a biztonság kedvéért a kapottakat. Valamennyien tanúságot tettünk elkötelezettségünkről, s erről időnként az iskoláknak és egymásnak is számot adunk, amikor ötévente összejövünk a találkozókra. Ekkor beszámolóinkkal példát adunk a fiatalabb nemzedékeknek, de magunkat is erősítjük. Nekünk vallásóránk nem voltak, de megtanították velünk tanáraink, hogy aki nem vállalja a feladatot, bünt követ el. Megtanították nekünk, hogy nem elegendő a rossztól tartózkodni, hanem minden erőnket latba kell vetni a jó cselekvésének érdekében.

Ezekkel az útravalókkal, ha anyagiakban, előmenetelben nem is tudtuk minden esetben megsokszorozni a talentumokat, de mindenkor megtarthattuk egyenes derekunkat, tisztán, emelt fővel mehetünk végig az utcán, s álljuk, ha valaki a szemünkbe néz. Az erkölcsi tartást, az erkölcsi értékeinket igenis megsokszoroztuk, ami ma talán fontosabb, mint valaha, annak érdekében, hogy hazánk fejlődjön a földön és az égben egyaránt. Köszönet érte valamennyi tanárunknak és a hasonlóan gondolkodó diáktársainknak. Remélem, ők vannak, s ők lesznek többen. És újra Vas István, s az Ági nénitől kapott útravaló:

“Még egyre nézzek, még egyre lássak! És bízni benned! És nem hinni semmilyen áttatásnak, csak a szememnek! ... A remény, hogy azt, ami ellenünk valahonnan megindul és győzni rendeltetett, mégiscsak kívárvuk állva. S hogy nem veszem el, amiben hittem. És az nevet, aki utoljára nevet. S hogy védjük az életet, amíg lehet, s talán egy kicsit azon is túl. S ha másunk nem és másutt nem, ha már nem leszünk, hát valahol odalent még a kiszáradt koponyánk is nevet. És füttyülünk, füttyülünk a halálra.”

(Elhangzott 2003. november 7-én, Sárospatakon, a ME Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar, a Magyar Comenius Társaság és a Pataki Diákok Szövetsége közös tudományos felolvasóülésén, a PADISZ alapításának 75. évfordulója alkalmából. Beszédét a szerző nemrég elhunyt szeretett tanárának, Hajdú Istvánnak ajánlotta.)

2004. tavasz

100

